

gosan vázlatos, átnézetes, főleg a mezo- és kainozoikumot illetően. A munka tervezett folytatása, a *kainozoikum története* c. tankönyv minden bizonnyal pótolni fogja ezeket a hiányosságokat és hasznosan egészíti ki a már megjelent kötetet.

A könyvet számos (néhány színes) fénykép és ábra illusztrálja, jelentősen könnyítve a

tájékozódást, tanulást, dokumentálva az írásos anyagot.

Ez a könyv elsősorban a földrajz és biológia szakos egyetemi hallgatóknak készült, de minden földtan iránt érdeklődő szakembernek, sőt a szélesebb olvasóközönségnek is figyelmébe ajánlom.

HAAS JÁNOS DR.

DR. JAKUCS LÁSZLÓ: A karsztok morfogenetikája. A karsztfejlődés variációi

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971. 310 old., 135 ábra.

— Morphogenetics of Karst Regions. Variants of Karst Evolution, — 1977.

A földtani és geomorfológiai térképek tanúsága szerint hazánkban a nyílt karsztos területek mintegy 1350 km²-t foglalnak el, tehát másfél százalékát sem érik el az ország felszínének. Karsztvidékeink gazdasági jelentősége azonban ennél sokkal nagyobb, hiszen hasznos ásványaink zöme karsztos térszíneken képződött, a karsztban tároló vízkészletek pedig egész városokat, ipartelepeket sorát látják el. A hazai karsztok jelentőségének megítélésénél félrevezető a felszíni kép, mivel a szemünk elé táruló karsztok csak szerény kibúvárai, szigetei a vékonyabb-vastagabb üledék-takaró alatt tovább folytatódó mészköves alaphegységnek. Ha a fedett és a mélyben eltemetett, régmúlt földtani időkben karsztosodott mészköveket is számításba vesszük, a karbonátos térségek aránya már hazánk területének kb. egyharmadára növekszik.

Az elmondottakat nem szabad figyelmen kívül hagynunk, amikor JAKUCS LÁSZLÓ művét értékelni kívánjuk. Nem a szűkebb értelemben vett „látványos” karsztra kell gondolnunk, hanem arra a potenciális karbonátos tömegre, amely a magyar nemzetgazdaság számára — ásványi kincsei révén — egyre nagyobb szerepet játszik. Nagyon fontos, hogy megismerjük a felszíni és a mélykarszt sajátos törvényszerűségeit, más kőzetektől eltérő fejlődési viszonyait. Nem véletlen, hogy a Szovjetunióban külön tudományos intézetek foglalkoznak a karsztok sokoldalú tanulmányozásával és az alap kutatások eredményeinek a gyakorlatban való hasznosításával. Sajnos, nálunk a karsztok kutatása elaprózott, kevés megbecsülésnek örvendő és bizonyos előítéletekkel illetett munka.

A JOVAN CVILJÓ klasszikus művének megjelenése óta eltelt közel száz esztendő gyökeres szemléleti változást hozott a geomorfológia minden területén, így a karszt tudományban is. A jelenségek pusztá leírását és a vizuális megfigyeléseken alapuló keletkezési magyarázatokat az utóbbi évtizedekben a „műszerezett” vizsgálati módszerek váltották fel. A karsztológia napjainkban közel két tucat tudományág

kutatási eredményeit hasznosítja, miközben az egységes karsztológia is a rész tudományok sokaságára specializálódott. A karsztok tudományos kutatása már régen túlnőtt a „karszt-morfológia” fogalmát meghatározó kereteken, s mivel elsősorban a fejlődési törvényszerűségek vizsgálata került előtérbe, indokoltnak látszik a karsztgenetika, ill. a szerző által javasolt „karsztmorfogenetika” kifejezés használata.

A szerző a „Problémabeállítás” c. bevezető fejezetében voltaképpen az egész mű rövid tartalmi vázát, lényegét adja. Hagyományos módon a mészkő oldásos lepusztulását (a karsztokorróziót) helyezi előtérbe, majd a karsztos lepusztulást befolyásoló egyéb tényezőket veszi számba (közettulajdonások, éghajlati tényezők, környezeti adottságok stb.). Vitatható, hogy helyes volt-e ezekre a hatótényezőkre a variencia fogalmát bevezetni, sőt annak további idegen szókapcsolatait kialakítani (petrováriencia, klímavariencia, erozióvariencia, antropováriencia stb.), amikor a magyar nyelvnek is vannak rá megfelelő kifejezései. (Sajnálatos tény, hogy a hazai tudományos irodalom — különösen a földrajzi tanulmányokban — az utóbbi évtizedekben nagyon elburjánzott az idegen szavak használata. Szaknyelvünknek ezen egészségtelen fejlődési irányzata alól JAKUCS LÁSZLÓ sem vonta ki magát.)

A tanulmány egyik fő érdeme, hogy a karsztfejlődés elemi folyamatait helyezi a vizsgálatok reflektorfényébe. Ilyen alap kutatás például a talajban lejátszódó vegyi és biológiai folyamatok vizsgálata. Kiemelést érdemel a szerzőnek az az állítása, hogy a „mészkőterületek természetbeni korróziója a földfelszín legjelentősebb hányadán genetikai értelemben nem egyéb, mint a kőzetet fedő talaj biológiai és kémiai fejlődésváltozásainak az oldható alkotórészen való formai visszatükrözése”. Újdonságnak számít, és sok értékes tudományos megállapítást tartalmaz a szerzőnek a hévízes hatásokra, valamint a dolomit sajátos pusztulására vonatkozó kísérleti kutatási anyaga.

JAKUCS LÁSZLÓ megállapításainak zömét a mérsékelt övezetben szerzett tapasztalataira, vizsgálati eredményeire alapozza, a későbbi kubai tanulmányútjának a trópusi karsztra vonatkozó — előadásokban elhangzott — megfigyelései munkájában még nem jutnak kifejezésre. Pedig a karsztgenetika az a tudomány, amelynek művelése elengedhetetlen a különböző éghajlati övezetekben végzendő vizsgálatok összehasonlító elemzése nélkül. A személyes tapasztalatokat nem pótolja a külföldi irodalom gondos tanulmányozása. Ha például a szerzőnek módjában lett volna személyesen bejárnia Földünk néhány száraz területének mészkőtalaját, a sivatag és a karszt összefüggéseit talán másképpen fogalmazta volna meg.

Ha akadnak is vitatható részek JAKUCS LÁSZLÓ könyvében, a mű fontos mérföldkövet jelent a magyar karszt tudomány történetében. Ez az első önálló mű Magyarországon, amely

a karsztfejlődés bonyolult összefüggéseit a tudományos elemzések legfrissebb adataival alátámasztva, jól rendszerezett formában tárja az olvasó elé.

Örömről szolgál, hogy JAKUCS LÁSZLÓ könyve 1977-ben angol nyelven is napvilágot látott BALKAY BÁLINT jeles fordításában (Morphogenetics of Karst Regions. Variants of Karst Evolution. — Akadémiai Kiadó). Nyelvünk ismeretlensége a nagyvilágban, sajnos, azt eredményezi, hogy a magyar kutatók sok értékes eredménye — ha az csak magyar nyelven kerül publikálásra — az egyetemes tudomány szempontjából elkallódik. JAKUCS LÁSZLÓ művének angol nyelvű kiadása nemcsak a szerző egyéni munkásságának eredményeit ismertette meg a külföldi szakemberekkel, hanem sok más magyar karsztkutatónak a könyvben idézett munkája is szélesebb körű nyilvánosságot kapott.

BALÁZS DÉNES DR.

PÉCSI M.—SÁRFALVI B.: **Physical and Economic Geography of Hungary**

Corvina Press, 1977, Budapest, 197 p.

1977-ben jelent meg könyvesboltjainkban a sokak által jól ismert *Magyarország földrajza* c. munka átdolgozott, új szemléletű kiadása angol nyelven. Az angol nyelvű kiadás nemzeti és nemzetközi szempontból egyaránt fontos, mivel angol nyelven a világ minden táján értenek, és így ha hazánk földrajzáról bárhol és bárki információt szeretne kapni, úgy nagy valószínűséggel ezt a könyvet fogja fellapozni.

Nos, a könyv mindenekelőtt azért jó, mert rövid, tömör és lényegre törő. A természetföldrajzi részt sok ábra, térkép, ill. térképrészlet, tömbszelvény teszi szemléletessé. A szerző a magyar tájak általános jellemzéséből, a tájfelosztás és tájtipológia kérdéseiből indul ki. Ezt követi a regionális tárgyalás, amely azonban nem a hagyományos tájfelosztás szerint halad régióról régióra, hanem *tájtipológiai szemléletű*. Alföldi térségeink bemutatása tehát nem úgy történik, hogy tájegységről tájegységre haladva sorra vesszük a természetföldrajzi tényezőket, hanem az Alföld és a Kisalföld azonos kategóriába sorolható tájtypusai (pl. szabályozott árterek a Dunai-alföldön, ill. a Tisza és mellékfolyóinak árterületein) adják a jellemzés egy-egy nagyobb egységét. Végül alföldi területeink gazdasági hasznosításáról olvashatunk.

A dombságokról és hegyláb felszínekről, ill. típusaikról szóló fejezet talán kissé szűkre szabott.

Középhegységi területeink hegységenkénti jellemzését összefoglaló tájértékelés zárja le. Az éghajlati, vízrajzi, talaj- és növényföldrajzi fejezetek után ásványi nyersanyagaink értékelésével zárul a természetföldrajzi áttekintés.

A gazdaságföldrajzi rész történeti áttekintésből indul ki, amely a magyar nép eredetétől egészen napjainkig terjed. A következő fejezet arról az átalakulási folyamatról számol be, hogy miként vált a kezdetben agrár jellegű ország fokozatosan modern ipart teremtő országgá.

Az iparföldrajz legfontosabb kérdéseinek áttekintése után a mezőgazdaság átszervezéséről olvashatunk. Végül a hazánk és a nemzetközi munkamegosztás kapcsolatairól szóló fejezetés következik.

E rövid ismertetésből is kitűnik tehát, hogy szemléletmódjában alapvetően új, amellyel tömör és lényegre törő művel szaporodott a hazánkról írott idegen nyelvű publikációk száma.

KERTÉSZ ÁDÁM DR.